

بسمه تعالی

گزارشی از تدوین «موسوعة الأحادیث العلویة»

عالمان و ادیبان بزرگی درباره محتوای نهج البلاغه سخن گفته و از عمق، عظمت و جامعیت آن به شگفت آمده‌اند. عبدالرحیم ابن نباته از دانشمندان قرن چهارم می‌گوید:

«صد فصل از سخنان علی علیه السلام را حفظ کردم و به خاطر سپردم که برای من گنجی پایان‌ناپذیر بوده است و به هر اندازه آنها را به نیازمندان علم و ادب بخشش نمایم به همان اندازه بر وسعت دایره‌ی آن افزوده می‌شود».^۱

و یا به قول ابن ابی الحدید معتزلی:

سبحان الله، جوانی از عرب در شهری مانند مکه بزرگ می‌شود با هیچ حکیمی برخورد نکرده است اما سخنانش در حکمت نظری، بالادست سخنان «افلاطون» و «ارسطو» قرار گرفته است، با اهل حکمت نظری معاشرتی نداشته اما از سقراط بالاتر رفته است... این مرد فصیح‌تر از «سحبان بن وائل» و «قیس بن عباده» است.^{۲،۳}

گسترده‌ی سخنان امام علیه السلام

این سخنان در ارتباط با محتوای خطبه‌ها، نامه‌ها و دیگر کلمات امام علیه السلام است، اما از نظر گستردگی و کمیّت هم باید اقرار کرد که از هیچکس جز امام علیه السلام به این گستردگی، سخنان نغز و علمی و پرمحتوا صادر نگردیده است.

ذکر این نکته لازم است که آن حضرت در زمان حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله اصلاً به ایراد خطبه و سخنرانی نمی‌پرداختند و تنها پس از ارتحال پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و بیشتر در دوران خلافت ظاهری این همه مطالب مهم و ارزنده را ایراد فرموده است. در این رابطه به سخنان علامه طباطبائی رضوان الله تعالی علیه توجه نمایید:

۱. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، مقدمه.

۲. همان، ج ۱۶ ص ۱۴۵.

۳. برای آشنایی بیشتر با دیدگاه جمعی از دانشمندان جهان در عظمت نهج البلاغه به کتاب «در آستانه آفتاب» تألیف عبدالرحمن رضایی مراجعه شود.

آنچه برای دانشمندان چشمگیر است ادب علمی است که انسان در زندگی صاحب نهج البلاغه مشاهده می‌کند؛ یعنی با آنکه در دل، دریای بیکرانی از علوم مختلف را انباشته داشته، چگونه در دوران زندگی پیامبر اسلام حضرت ختمی مرتبت حضرت محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله هیچ گونه سخنی در هیچ زمینه به زبان نیاوردند و تنها در برابر پیامبر اسلام گوش بودند که فقط می‌شنیدند. و این برای یک فیلسوف، بزرگ‌ترین درس است که باید در هر زمینه ادب علمی خود را حفظ نماید و اگر به یک ابتکار علمی دست یافت در برابر استاد اظهار وجود ننماید، و این خود بزرگ‌ترین روش اخلاق فلسفی است که در برابر یک کشف علمی خود را نبازد و این بزرگترین درسی است که از نهج البلاغه یک فیلسوف می‌تواند استفاده نماید.^۱

در همین راستا نیز جرجی زیدان بیان می‌دارد:

«مشهورترین خطیب صدر اسلام امام علی بن ابی طالب علیه السلام است». در یونان برای «دموستن» (خطیب معروف) شصت و چند سخنرانی ذکر کرده‌اند که نصف آن را هم به اشتباه به او نسبت داده‌اند، اما در راستا از امام علی علیه السلام چند صد خطبه برشمردند.^۲

تدوین موسوعه

پس از ذکر این مقدمه به اصل مطلب باز می‌گردیم که بنیاد نهج البلاغه اقدام به گردآوری، تنظیم و تدوین خطبه‌ها، نامه‌ها و فرمان‌ها و دیگر کلمات امیرالمؤمنین علی علیه السلام نمود تا بر همگان روشن شود که آن حضرت در این مورد هم گوی سبقت را از همگان ربوده است و نه تنها این مطلب ادعا نیست بلکه «قولی است که جملگی بر آنند».

ابن ابی الحدید معتزلی می‌نویسد:

هیچکس هم‌اورد و نظیر علی علیه السلام نیست و تو را کافی است که [بدانی] برای هیچ کدام از فصحاء صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله یک دهم یا یک بیستم آنچه برای علی تدوین شده [برای آنها] بیان نشده است.^۳

در هر صورت ضرورت ایجاد می‌کرد که مجموعه سخنان امام تا آنجا که امکانات و توان اجازه می‌داد جمع‌آوری و تدوین گردد.

بر این اساس هیأت علمی بنیاد نهج البلاغه با اهتمام فراوان و با الهام از روح بلند و ملکوتی امیرمؤمنان علیه السلام به جمع‌آوری کتاب‌های مربوطه و فیش برداری از آنها پرداخت. خوشبختانه

۱. قسمتی از پیام علامه طباطبایی به کنگره هزاره نهج البلاغه، ۱۳۶۰/۲/۲۷.

۲. تاریخ آداب اللغة العرب ج ۱ ص ۱۸۸.

۳. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید: ج ۱ ص ۲۵.

بسیاری از منابع حدیثی و تاریخی که در دسترس نبود توسط محققان شناسایی، تحقیق و چاپ گردیده بود که در این ارتباط از ۸۰۰ منبع استفاده و احادیث مربوطه گزینش و ثبت و ضبط گردید که محصول آن ۷۰ هزار خطبه، کلام، نامه و حدیث بود.

این مجموعه‌ی عظیم حاوی مطالب و موضوعات مختلف تاریخی، اجتماعی، اخلاقی و سیاسی بود که در ۲۳۰ عنوان تنظیم و دسته‌بندی گردید.

لازم به ذکر است که چون این احادیث از منابع متعدد نقل شده قهراً در بعضی موارد خالی از تکرار نبود، لذا پس از بررسی مجدد و تکراریابی به ۱۰/۰۰۰ حدیث، خطبه و نامه تقلیل یافت و در ۳۰ مجلد به چاپ رسید. و این سند معتبری برای گسترده‌ی بی‌نظیر سخنان امیر مؤمنان علیه السلام است که البته باز هم نمی‌توان ادعا کرد که به تمام سخن‌ها و گفتارهای آن حضرت دست یافته‌ایم. زیرا در طول تاریخ، حوادثی که از سوی مستکبران و طاغوت‌ها پیش آمد و آتش سوزی‌ها و حمله و هجوم‌هایی که صورت گرفت بسیاری از منابع و مصادر از دست رفته و یا اصولاً بخشی هم ثبت و ضبط نشده است.

در هر صورت این اقدام گسترده که جمعی از فضلا و محققان، عمر خود را در این مسیر مبارک ماندگار کردند نمایه‌ی دقیق و روشنی بر گسترده‌ی فرهنگ علوی و میراث گرانقدری است که می‌بایست جامعه انسانی از آن بهره‌ور گردد و به قول «امین نخله» (شاعر و ادیب معروف مسیحی لبنانی):

هر گاه کسی بخواهد بیماری نفس خود را درمان کند باید به گفتار امام علی در نهج البلاغه روی آورد و راه و روش زندگی را از پرتو این کتاب ارزشمند بیاموزد.^۱
و یا به قول «جرج جرداق»:

هیچ دانشی در عرب وجود ندارد مگر آنکه اساسش را علی علیه السلام پایه‌گذاری کرده یا در وضع آن سهیم و شریک بوده است.^۲

عناوین موسوعه

جلد اول: توحید، عدل الهی، قضا و قدر، جبر و اختیار.

جلد دوم: نبوت عامه و خاصه.

۱. عبدالفتاح عبدالمقصود - الامام علی علیه السلام.

۲. جرج جرداق، الامام علی صوت العدالة الانسانية ۱/۱۰۳.

- جلد سوّم تا چهاردهم: امامت عامّه و خاصّه.
- جلد پانزدهم: معاد، حساب.
- جلد شانزدهم: عرفان و معارف.
- جلد هفدهم: تاریخ، جغرافیا، خلقت انسان و جهان.
- جلد هجدهم: اخلاق، آداب و تربیت.
- جلد نوزدهم: علم، حکمت، اقتصاد و اجتماع.
- جلد بیستم: مردم شناسی، سیاست و تدبیر.
- جلد بیست و یکم: امور نظامی، جهاد، حقوق.
- جلد بیست و دوّم و بیست و سوّم: تفسیر قرآن.
- جلد بیست و چهارم: سیره و سنّت.
- جلد بیست و پنجم: منجّیات و مهلکات و فروع دین.
- جلد بیست و ششم و بیست و هفتم: احکام، مسائل فقهی و قضائی.
- جلد بیست و نهم: احکام دیه، قضا و شهادت.
- جلد سی ام: دنیا، آخرت، موت و حیات.

سخن آخر

لازم به ذکر است که این مجموعه عظیم روایی علاوه بر سخنان امام علیه السلام حاوی فضائل و مناقب آن بزرگوار می‌باشد و نیز شروحنی که علماء گذشته بر این احادیث نوشته‌اند، در ادامه بنیاد نهج البلاغه مشغول جداسازی آنهاست و نیز ویرایش جدیدی از نظر فنی، تخصصی، حذف و اضافات و تغییراتی صورت گرفته که در تکمیل و بهره‌وری از آن مفید خواهد بود که ان شاء الله در مجموعه‌ی دیگری تنظیم و تقدیم خواهد شد..

لازم به ذکر است که این پروژه عظیم طی بیست سال به انجام رسیده است. در پایان از فضلاء و گرامیانی که در تهیه و تدوین این موسوعه ارزشمند تلاش کرده‌اند خصوصا از مرحوم حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای حاج سید یحیی علوی و برادر فاضل و گرامی جناب آقای مهدی طرازنده و آقایان حاج سید محمدرضا و حاج سید محسن دین پرور قدردانی و تشکر می‌شود و اجر معنوی آنان را از درگاه خداوند متعال و آستان قدس علوی مسئلت می‌نماید.

سیدجمال الدین دین پرور